Bijlage HAVO

2010

tijdvak 1

Nederlands

tevens oud programma **Nederlands**

Tekstboekje

HA-1001-a-10-1-b

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Tekst 1

Hoera! Een nieuw klimaat

(1) Zou je het erg vinden als de winters voortaan milder worden? Minder koud, minder guur? Zou je het ook erg vinden als het voortaan een graad of twee, drie warmer zou worden, zodat je wat vaker in de tuin kunt zitten? Dikke kans dat je beide vragen ontkennend beantwoordt. In dat geval kun je goed leven met twee belangrijke effecten die de wereldwijde klimaatverandering in Nederland gaat hebben. Tegen enkele andere verwachte gevolgen kun je je eenvoudig wapenen. Meer regen in de winter? Neem een paraplu mee. Hevige storm? Blijf lekker thuis. Hittegolf? Zet gewoon de airconditioning aan.

(2) Dit is wel zo'n beetje wat de gemiddelde Nederlander gaat merken van het grootste mondiale probleem van de 21ste eeuw, zoals de klimaatverandering al door talloze politici en wetenschappers is genoemd. Voor grote delen van de wereld is die kwalificatie overigens terecht, want het is niet fijn om de komende decennia in bijvoorbeeld Bangladesh met zijn overstromingen en cyclonen te wonen. In Nederland gaan we de dans echter aardig ontspringen. We gaan de terrassen, de boulevards en het strand op, we gaan zeilen en surfen. Het toerisme naar zuidelijker landen zal afnemen, want in het verdrogende Zuid-Europa wordt de hitte werkelijk ondraaglijk. We gaan lekker weg in eigen land en meer toeristen van buiten zullen Nederland ontdekken. De nieuwe boulevards van Europa liggen in de Lage Landen. Scheveningen wordt 'Costa del Haag'. Goed, dat laatste is wat overdreven, maar volgens een recent rapport van het Milieu- en Natuurplanbureau[1)] gaat ons toekomstige klimaat in de zomer lijken op dat van de westkust van Frankrijk rond Bordeaux. In hetzelfde rapport worden de toekomstige Nederlandse winters met die van het huidige Noord-Italië vergeleken. Verder laten vier ministeries in een gezamenlijk opgestelde beleidsnotitie weten dat een toename van warme dagen een positieve invloed zal hebben op de gezondheid en het welbevinden van de Nederlanders. Al Gore[2)]? Wie was dat ook alweer? We kunnen er niet meer omheen: Nederland wordt voor de gewone burger een aangenamer land dankzij de klimaatverandering.

(3) Je hoort bijna nooit dat er nog iets wenselijks voortkomt uit het veranderende klimaat. Veel vaker hoor je over de rampspoed die ons staat te wachten: de zeespiegel voor de Nederlandse kust stijgt, zout kwelwater sijpelt onder de dijken door en rivieren overstromen. Onze gezondheid, natuur en landbouw zullen ernstig worden geschaad. Dat mag allemaal zo zijn, maar de gewone Nederlandse burger zal daar in zijn dagelijks leven niets van merken. Die zal simpelweg meer dagen per jaar in korte mouwen bij de barbecue staan. Intussen worden rondom hem de dijken verhoogd en zal een beperkt aantal mensen moeten verhuizen om het hoofd boven het water te houden. Slim waterbeheer zorgt voor een doeltreffende afvoer van rivierwater en er komen meer gebieden waar overtollig rivierwater naartoe wordt geloodst. Dat is vervelend voor de betrokkenen, maar geen nationale ramp. Wie nu nog willens en wetens in de afvoerputjes van Neder-

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

land gaat wonen, moet niet doen alsof hij nergens van wist. Al met al zijn veel negatieve gevolgen van de klimaatverandering in ons kleine land prima te ontlopen. Met een paar graden erbij wordt Nederland dus een prettiger land om te vertoeven.

(4) Gebeurt er verder nog wat met ons? Er zijn geen eenduidige aanwijzingen dat we aan gezondheid gaan inleveren, zoals wel eens wordt beweerd. De kans op hittegolven neemt weliswaar toe, en daarmee het aantal slachtoffers – veelal ouderen – ten gevolge van de warmte. Maar met betrekkelijk eenvoudige ingrepen, zoals plaatsing van airconditioning in verzorgings- en verpleeghuizen, is dat deels te verhelpen. Tegenover de extra doden door de hitte staat een afname van de 'oversterfte' in de winters. Die worden namelijk milder. De statistieken wijzen uit dat in januari en februari tien procent meer mensen doodgaat dan in juli en augustus. In de kou wordt het hart- en vaatstelsel zwaarder belast en is er een grotere kans op ademhalingsinfecties. Ook griepgolven doen zich in de regel voor wanneer het kouder wordt. Als de voortekenen niet bedriegen, worden dat er dus minder. Wie weet zijn er straks meer mensen die langer in leven blijven dankzij de milde winters dan mensen die voortijdig overlijden door de hete zomers.

(5) De verwachting is wel dat meer mensen last gaan krijgen van astma en allergieën wanneer het gemiddeld warmer wordt en het pollenseizoen langer gaat duren. Ook waren er geruchten dat de malariamug naar Nederland zou oprukken en de kans op waterverontreiniging door blauwalg en besmetting met de ziekte van Lyme door teken zou toenemen. Maar hoeveel groter de kans op dit alles nu werkelijk wordt, weet niemand. Het Milieu- en Natuurplanbureau komt tot de slotsom dat de omvang van klimaateffecten op de gezondheid waarschijnlijk niet heel erg groot is en andere factoren een veel grotere invloed hebben. Nederland wordt aangenamer en niet ongezonder.

(6) Gaat de Nederlandse natuur dan misschien achteruit? Over de mogelijke effecten van klimaatveranderingen op flora en fauna is al veel gezegd en geschreven. Soorten zouden vertrekken uit Nederland of zelfs uitsterven. Uitheemse dier- en plantensoorten, mét bijbehorende ziekten, zouden ons land overnemen. Als Nederland warmer wordt, schuift de noordgrens van het leefgebied van zuidelijk levende soorten naar hogere breedtegraden. Anders gezegd: Nederland wordt aantrekkelijker voor soorten die ons land eerst nog te koud vonden. Inheemse soorten die het te warm vinden worden, zullen óf noordwaarts vluchten óf uitsterven. Die volksverhuizing is al een poos aan de gang en zal verder doorzetten.

(7) Het is nog niet precies te zeggen hoe de nieuwe natuur eruit gaat zien. Er zullen bijvoorbeeld meer vlinders en muurhagedissen onze kant op komen, maar de velduil en de bonte vliegenvanger zullen onze streken langzamerhand verlaten. Het is nauwelijks mogelijk de onderlinge waarde van immigranten en emigranten te vergelijken. Zeker is dat we in de Nederlandse natuur vaker zullen worden verrast door een onbekende plant of een onbekend beest. Daar kan de argeloze zondagswandelaar geen problemen mee hebben.

(8) De landbouw heeft naar verwachting weinig te vrezen van de klimaatverandering. Het groeiseizoen wordt langer, het wordt warmer én er komt meer kooldioxide in de lucht; dat zijn allemaal voorwaarden voor een

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

productievere oogst. Door de warmte hebben boeren met onder meer maïs, suikerbieten en wintertarwe een grotere opbrengst en groeien de kansen voor de Nederlandse wijnboeren. Landbouwgronden zullen wel lijden onder dagen met extreem weer en onder perioden van droogte en natheid, maar het is zeer de vraag of dat rampzalig wordt. Het Milieu- en Natuurplanbureau stelt dat de effecten van klimaatverandering op de landbouw in Nederland gering zijn, vergeleken met die van het toekomstige Europese landbouwbeleid. Geringere opbrengsten door droge periodes worden vaak gecompenseerd door hogere prijzen. Dat betekent dat extreem weer een beperkt effect heeft op het economische succes van de sector. Valt de oogst écht tegen, dan kan Nederland voldoende importeren om de schappen in de supermarkt gevuld te houden.

(9) Dat brengt ons op een andere spin-off van het huidige klimaatdenken: de Nederlandse handel zou wel eens flink voordeel kunnen hebben van het onvermogen van andere landen om hun zaakjes op orde te krijgen. Nederlandse kennis kan worden verkocht, zoals ook al gebeurde na de ramp met orkaan Katrina in New Orleans. Nederlandse waterbouwers gaan vermoedelijk een gouden toekomst tegemoet. Als ze in eigen land klaar zijn, kunnen ze direct door naar zwaarder getroffen buitenlanden. “De kennis die wordt opgedaan (…) zou een belangrijk exportartikel kunnen worden,” schreven de gezamenlijke klimaatinstituten vorig jaar in hun rapport ‘De staat van het klimaat’.

(10) Het veranderende klimaat veroorzaakt heus niet alleen ellende, het biedt ook kansen. Het lijkt soms bijna een taboe om het onderwerp vanuit die invalshoek te bezien. In Nederland gaan gelukkig steeds meer stemmen op om de klimaatverandering niet uitsluitend als een continue dreiging te zien. Kort geleden bracht de VROM-raad een rapport uit met de titel ‘De hype voorbij’. Daarin wordt gepleit voor een omslag in het denken over het adaptatiebeleid. Adaptatie is het sleutelwoord: we moeten ons bij het maken van nieuwe plannen simpelweg aanpassen aan een veranderend klimaat. Uitsluitend ertegen strijden door bijvoorbeeld onze kooldioxide-uitstoot te verminderen is niet genoeg. Adaptatie is overigens geen capitulatie, oordeelde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid onlangs. “Aanpassing aan een veranderend klimaat vermindert of voorkomt latere schade. Dat is geen nederlaag, maar juist aantrekkelijk. De vruchten van de lokale inspanning worden immers ook lokaal genoten, terwijl dat bij emissiereductie[3)] slechts in zeer geringe mate het geval is.”

(11) Dergelijke relativerende uitspraken dragen natuurlijk niet bij aan de ‘sense of urgency’ die Al Gore en zijn aanhang willen meegeven aan het klimaatprobleem. We zouden zomaar de indruk kunnen krijgen dat het allemaal wel zal meevallen. Toch lijkt het er sterk op dat dit het geval is – althans bij ons. In Nederland zullen burgers weliswaar incidenteel ongemak beleven, maar daartegenover staat een klimaat waarvan ons volk van onverbeterlijke weermopperaars alleen maar kan dromen. Onze gezondheid, natuur en landbouw worden in hoge mate gespaard en we kunnen er nog geld aan verdienen ook.

(12) Het belang van energiebesparing en terugdringing van kooldioxide-uitstoot blijft natuurlijk groot. De wereld is immers groter dan Nederland. Die maatregelen kunnen eigenlijk onder de noemer ‘ontwikkelingshulp’ worden

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

geschaard, omdat de échte gevolgen
280 van de klimaatverandering vooral voelbaar zijn in de armste landen. In Nederland gaan we een opbloei van het buitenleven meemaken. We trek-
285 ken massaal naar het verkoelende water, met de trein natuurlijk – dan doen we de rest van de wereld ook een pleziertje.

naar: Mark Traa
uit: HP/de Tijd, 6 juli 2007

noot 1 Milieu- en Natuurplanbureau: instituut dat de regering adviseert inzake milieu- en natuurvraagstukken

noot 2 Al Gore is een Amerikaans politicus die in 2007 met de Nobelprijs voor de Vrede werd onderscheiden voor zijn succesvolle campagne om snel iets te doen aan de ernstige gevolgen van de klimaatverandering.

noot 3 emissiereductie: vermindering van uitstoot van broeikasgassen

Tekst 2

De prijs van privacy

(1) Ooit gold de bescherming van onze privacy als een groot goed. Ons privéleven was een domein waar de overheid niets te zoeken had. Dat bleek bijvoorbeeld duidelijk uit de protesten tegen de laatste volkstelling in 1971. De vraag was waarom de overheid zoveel van ons wilde weten en wat er gebeurde met al die gegevens. Ruim drie decennia later wordt onze persoonlijke levenssfeer meer bedreigd dan ooit en vrijwel niemand maakt er een punt van. De angst voor terroristische aanslagen is na 11 september 2001 kennelijk zo groot dat de overheid een vrijbrief meent te hebben om de burgers steeds dichter op de huid te zitten. Juristen uiten regelmatig hun ongerustheid over de uitholling van de rechtsstaat, maar de Nederlandse burger trekt zich er niet veel van aan. Als het erop aan komt, zo houden we ons voor, weten we ons nog altijd beschermd door de rechtsstaat. En veiligheid heeft nu eenmaal zijn prijs.
(2) Toch is het de vraag of we ons niet wat drukker moeten maken om onze privacy. In het Nederlandse straatbeeld rukken in hoog tempo de camera's op en verwacht wordt dat het aantal nog sterk zal toenemen. Een nieuwe generatie 'slimme' camera's produceert niet alleen haarscherpe beelden, maar kan ook worden geprogrammeerd om te reageren op 'afwijkend' gedrag en stemgeluiden, waarbij de toezichthouder de mogelijkheid heeft om terug te praten en bevelen te geven. Dit doet denken aan "Big brother is watching you", woorden uit de beroemde roman 'Nineteen Eighty-Four'[1)] van George Orwell, waarin een toekomstbeeld geschapen wordt waarin overal interactieve tv's hangen die zowel gebruikt kunnen worden voor propaganda als voor het

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

bespioneren van de bevolking.
(3) Je kunt je natuurlijk afvragen wat er zo erg is aan deze openbare controle als ze helpt de straat veiliger te maken. Daar zal toch niemand iets op tegen hebben! Daar komt bij: het is nu eenmaal zo dat we in de openbare ruimte minder privacy hebben dan thuis. En wie niets te verbergen heeft, heeft ook niets te vrezen. Toch reageert niet iedereen zo laconiek. "Ieder individu woont langzamerhand in een glazen huis, waarin respect voor de persoonlijke levenssfeer absoluut geen vanzelfsprekendheid meer is", zo constateerde het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) onlangs in een memorandum. Steeds vaker wordt inbreuk gemaakt op onze privacy en daar zou veel meer aandacht voor moeten zijn. Daarbij gaat het niet alleen om het gegeven dat steeds meer persoonsgegevens worden opgeslagen in een almaar groeiend aantal databestanden van overheidsinstanties en bedrijfsleven. Het gaat er vooral om wie welke gegevens voor welk doel mag gebruiken.
(4) De overheid weet namelijk niet alleen steeds meer van haar onderdanen, maar ze behoudt zich ook steeds meer het recht voor die informatie zonodig tegen die onderdanen te gebruiken. Neem bijvoorbeeld het nieuwe burgerservicenummer, de vervanging van het oude sofinummer. De naam suggereert dat dit vooral bedoeld is om de burger sneller en beter van dienst te kunnen zijn, maar in de praktijk komt het erop neer dat de koppeling van allerlei databestanden, politie en justitie veel meer mogelijkheden geeft privégegevens van de burger te achterhalen. Zo neemt de ondermijning van de privacy steeds grotere vormen aan in een digitale wereld met als argument dat de klassieke opsporingsmethoden tekortschieten in de strijd tegen het terrorisme.
(5) De tegenstrijdigheid die zich hierbij voordoet, is dat we ons moeten afvragen in hoeverre we bereid zijn ten behoeve van de bescherming van de rechtsstaat, de beginselen van die rechtsstaat op te offeren. Of, zoals CBP-voorzitter Jacob Kohnstamm zei: "Het vinden van een juiste balans tussen het streven naar een grotere kans op veiligheid enerzijds en het ook in het veiligheidskader zoveel mogelijk waarborgen van een optimale vorm van bescherming van de persoonlijke levenssfeer anderzijds, blijft een even moeilijke als noodzakelijke zoektocht indien we de belangrijkste rechtsstatelijke principes overeind willen houden."
(6) Duidelijker is een in 2007 verschenen rapport van het Rathenau-instituut 'Van privacyparadijs tot controlestaat?'. Hierin wordt een indringend overzicht gegeven van de bevoegdheden die de staat zich inmiddels heeft toegeëigend in het kader van het opsporings- en veiligheidsbeleid. De samenstellers wijzen er in dat rapport op dat de omslag in het denken over privacy niet pas bestaat sinds de terroristische aanslagen van 11 september 2001. Zij tonen aan dat die omslag al is gekomen tussen 1980 en 1990, toen Nederland in de ban raakte van de zware criminaliteit. De digitale revolutie had een scala aan nieuwe opsporingsmethoden beschikbaar gemaakt en de veiligheidsdiensten hadden niet zoveel werk om handen, aangezien na de val van de Muur de Koude Oorlog[2)] voorbij was en de communistische vijand feitelijk niet meer bestond. Die diensten moesten immers aannemelijk maken dat ze nog bestaansrecht hadden!

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

(7) Het rapport signaleert dat sinds die digitale revolutie wetten en wetswijzigingen die bestaande bevoegdheden verruimen of nieuwe introduceren, elkaar in hoog tempo zijn opgevolgd. Daarbij is een aantal verontrustende trends aan te wijzen. Zo strekt het opsporingsonderzoek van een verdachte zich steeds vaker ook uit tot personen in de omgeving van de verdachte zonder dat er een verdenking op hen rust. Bovendien heeft het onderzoek steeds vaker een 'verkennend' karakter, waarbij op basis van 'risicoprofielen' potentiële verdachten worden gevolgd en de wettelijke belemmeringen voor het gebruik van bepaalde opsporingstechnieken in hoog tempo worden weggenomen. Ook krijgen opsporingsdiensten toegang tot informatie van andere overheidsdiensten. Die informatie is nooit voor opsporingsdoelen verzameld. Ten slotte worden andere instanties steeds vaker gedwongen mee te werken aan opsporingsonderzoek.

(8) Het komt erop neer dat onschuldige burgers een steeds grotere kans lopen om voorwerp te worden van opsporingsonderzoek zonder dat ze dat weten en zonder dat ze concreet ergens van verdacht worden. Vooral het gebruik van nieuwe technologieën, zoals DNA-onderzoek, camera's en datamining[3)] vormt een bedreiging voor de privacy. Daarnaast wordt de privacy aangetast door het aan elkaar koppelen van gegevensbestanden van overheid en particuliere organisaties door politie, justitie en veiligheidsdiensten.

(9) Tegen deze achtergrond is de desinteresse voor het privacyvraagstuk moeilijk te begrijpen. De Rathenau-onderzoekers noemen als belangrijkste verklaring dat maatregelen steeds afzonderlijk worden beoordeeld en bediscussieerd, terwijl het gevaar vooral schuilt in de opeenstapeling van bevoegdheden. Dit alles speelt zich dan af in een klimaat van angst, waarin elk pleidooi voor de rechtsstaat al snel als een teken van lafheid of wereldvreemdheid wordt opgevat.

(10) Maar is de dreiging van terreuraanslagen dan niet reëel? We kunnen ons wellicht afvragen of het niet juist de verdedigers van privacy en burgerrechten zijn die geen oog hebben voor de werkelijkheid na '11 september'. Want als politie en justitie niet de bevoegdheid hebben preventief in te grijpen, dan kan de burger immers niet beschermd worden tegen terreuraanslagen. Als het erop aankomt, weegt ons leven toch zwaarder dan onze privacy?

(11) Natuurlijk: niemand betwist dat het vooral de taak van de overheid is, lijf en leven van de burger te beschermen. Ook zal niemand bestrijden dat alles gedaan moet worden om de terroristen voor te zijn. De burger heeft evenwel niet alleen het recht op bescherming door de overheid tegen bedreigingen van buitenaf, maar ook op bescherming tegen de overheid zelf. Anders gezegd: de privacywetgeving is er ook voor om te voorkomen dat de overheid zich ten onrechte bemoeit met het privéleven van de burger. Dat is vergelijkbaar met het uitgangspunt dat een burger voor de wet onschuldig is tot het tegendeel is bewezen. Dit principe is het verschil tussen een dictatuur à la Orwell en een democratische rechtsstaat. De rechtsstaat is geen luxe waarop zonder risico kan worden bezuinigd. De burgerlijke vrijheden zouden juist de inzet moeten vormen van de strijd tegen het terrorisme.

(12) Angst creëert overigens geen klimaat waarin afgewogen wetgeving tot stand komt. Daar komt bij dat

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

opsporingsinstanties bevoegdheden die zij met een beroep op bijzondere omstandigheden hebben gekregen, zelden teruggeven. Er wordt wel gezegd dat wie niets te verbergen heeft, niet bang hoeft te zijn voor een inperking van zijn privacy. Wie dat zegt, gaat er echter van uit dat de overheid dezelfde opvatting heeft als de burger over wat onschuldig gedrag is en wat niet. De geschiedenis leert ons dat dit op zijn minst een naïeve gedachte is.

(13) Het is natuurlijk van groot belang om allereerst na te gaan of al die antiterreurmaatregelen de veiligheid werkelijk vergroten. Juristen hebben in ieder geval reeds vastgesteld dat een deugdelijke evaluatie van de uitwerking van bestaande regels en bevoegdheden tot nu toe achterwege is gebleven. Dat stemt tot nadenken.

Kenmerkend is de gedachte dat wanneer maar zoveel mogelijk informatie van zoveel mogelijk mensen wordt verzameld, de trefkans vanzelf groter wordt. Een actueel voorbeeld is de al eerder genoemde datamining. Een terreurdeskundige zei daarvan: “Proberen uit de miljoenen telefoontjes en e-mailtjes die ene cruciale aanwijzing voor een ophanden zijnde aanslag te halen, is als zoeken naar een speld in een hooiberg.” Het helpt dan niet de hooiberg steeds groter te maken.

(14) Nieuwe technieken zullen het mogelijk maken het net rond de burger steeds strakker aan te trekken. Steeds opnieuw zal hem worden voorgehouden dat veiligheid nu eenmaal een prijs heeft. Het wordt tijd dat we het er eens over gaan hebben hoe hoog die prijs mag zijn.

naar: Willem de Bruin
uit: de Volkskrant,15 september 2007

noot 1 De roman ‘Nineteen Eighty-Four’ van George Orwell verscheen in 1948. In deze roman wordt het fictieve land Oceanië beschreven, waarbij Orwell vooral de dictatoriale Sovjet-Unie van Josef Stalin voor ogen had.

noot 2 De Muur tussen Oost- en West-Berlijn ‘viel’ in 1989. Dit betekende het einde van de Koude Oorlog ofwel de angst in het Westen voor het Oostblok, met name voor de Sovjet-Unie.

noot 3 Datamining is het doorzoeken van al het telefoon- en e-mailverkeer op verdachte trefwoorden en patronen met behulp van krachtige computers.

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen.
Het College voor Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.